

L'estat dels recursos residencials per a la infància i l'adolescència a Barcelona: l'opinió dels professionals i les professionals

Anna Busquets Ubach*
Luis Limpo Gonzalo**
Arántzazu Soria Martínez***

Introducció

Presentació de la investigació. Intencions

Les societats tenen defectes, encara que també els podem anomenar «llacunes». Ens referim a aquests defectes o aquestes llacunes que afavoreixen condicions que mai no s'han sabut solucionar, o abans de les quals no és possible trobar una sortida fàcil. Potser no es tracta tant d'una qüestió logística per part de l'Administració, potser es tracta més de les condicions de persones, famílies, barris, ciutats, etc. Persones que no han sabut o no han tingut la possibilitat d'escapar d'hàbits (drogues, alcohol, etc.), de mals moments, o simplement que no han pogut trobar una solució a la direcció que han pres les seves vides (malalties, morts, separacions).

Aquesta primera reflexió, s'expliqui com s'expliqui, dona pas als principals protagonistes d'aquest article: els infants en risc social. Sigui com vulgui, al final del túnel de les persones a qui ens referíem, es troben, moltes vegades, tercers damnificats, menors que neixen en un món tan viciat que les expectatives de futur passen per formar part del sistema judicial, pel fracàs social, etc.

Així, de l'experiència amb menors en recursos, de l'interès per estudiar-ho, analitzar-ho, comentar-ho, i sobretot de buscar una reformulació dels objectius administratius, surt aquesta investigació i a la fi aquest article.

(*) Anna Busquets és educadora social per la Universitat de Barcelona, membre del Grup de Recerca sobre Infància i Família (GRIF), professional de Centres Residencials d'Acció Educativa (CRAE) i serveis d'urgència. Adreça electrònica: anna_busi@yahoo.com

(**) Luis Limpo és pedagog per la Universitat de Barcelona, educador social a la UPT, membre del GRIF, professional de CRAE, professor tutor a la UNED, educador social en diversos CRAE i orientador professional. Adreça electrònica: limpocito@gmail.com

(***) Arántzazu Soria és pedagoga per la Universitat de Barcelona, membre del GRIF, doctoranda i investigadora en formació, coordinadora europea de programes d'infància, adolescència i joventut. Adreça electrònica: arantzasoria@ub.edu

En cap moment no es pretén analitzar o criticar la gestió dels recursos residencials per part de la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA) del Departament d'Acció Social i Ciutadania¹, sinó que el vertader objectiu és posar de manifest les sensacions, reflexions i opinions de les persones que treballen en el camp de l'educació que s'encarrega dels menors més desfavorits socialment. I per això considerem que els resultats de la investigació adquireixen una gran rellevància, i ens fa replantejar-nos una i altra vegada la importància d'obrir interrogants que promoguin la reflexió, i que propiciïn un canvi en la intenció de millora de les condicions dels protagonistes.

El fet de realitzar una investigació centrada en l'estudi de l'estat dels recursos residencials d'atenció a la infància i a l'adolescència es basa en la percepció de la dificultat, sovint injustificada, que pateixen els principals actors de l'acció social que es du a terme, dia a dia, en aquestes institucions.

Per aquest motiu es pretenia realitzar una investigació centrada segons l'opinió dels menors i les menors que resideixen en centres, i en la dels educadors i les educadores que desenvolupen la tasca educativa. Així, a l'hora d'entrevistar, es recalava que allò que importava no eren les condicions escrites en el projecte educatiu del centre, o qualsevol altre document oficial, o els coneixements acadèmics de l'entrevistat. Allò important, en realitat, era conèixer de primera mà què pensaven, com el veien, com se sentien. Era la seva percepció basada en l'experiència el que volíem aconseguir, i que en definitiva, en la nostra modèstia, pensem que aconseguim.

Això és així amb la idea de posar èmfasi en cada un dels nens i les nenes, adolescents i joves que són dins del circuit de protecció, en concret en els recursos residencials. Personalitzar les necessitats i mancances de cada un dels protagonistes dels Centres Residencials d'Acció Educativa (CRAE) serà la nostra mira, prenent com a referència el model finès de protecció a la infància, en el qual la prioritat màxima és cada un dels ciutadans de dret (en aquest cas, menors de divuit anys). Implica, doncs, un canvi paradigmàtic de serveis socials assistencials a serveis socials educatius.

Per motius de gestió institucional, sobretot centrats en la temporalitat d'aconseguir els permisos pertinents, va ser impossible legalment accedir a l'opinió dels menors, deixant aquesta part a compte d'una altra investigació que es desenvolupa actualment, en la qual s'amplien els resultats de la investigació que ocupa aquest article amb les opinions, tant dels menors com de més educadors, sobre el sistema de protecció a la infància i a l'adolescència, centrant-se en la realitat dels centres de menors de la DGAIA.

Dins d'aquesta introducció, més que plantejar reptes nous o explicitar-ne els resultats, volem agrair la generositat i l'altruisme dels participants, que

(1) Fins al novembre de 2006, el nom del departament ha estat de Benestar Social i Família.

anònimament van oferir la seva col·laboració, la seva experiència i la seva pràctica diària darrere un replantejament de les condicions, tant de les dels professionals com de les dels menors residents.

Justificar la investigació dins del sistema de protecció de menors: qüestions per a la reflexió

«Les normes relatives als drets fonamentals i a les llibertats que la Constitució reconeix s'interpretaran tal com en la Declaració Universal dels Drets del Nen i els tractats i acords internacionals sobre les mateixes matèries ratificades per Espanya» (Constitució Espanyola, art. 10.2).

«Estem convençuts de la necessitat d'adoptar mesures que garanteixin que les adopcions internacionals tinguin lloc en consideració a l'interès superior del menor i respecte als seus drets fonamentals, i també per prevenir la sostracció, la venda i el tràfic de nens» (Conveni de la Haia, 29 de maig de 1993).

«S'entén per risc social: la situació per la qual un/a menor dins d'un ambient sociofamiliar que incideix negativament sobre la seva personalitat; tenint en compte els dèficits que es presenten, fan preveure l'emergència i el desenvolupament de conductes socials» (Decret 338/1986, de regulació de l'atenció a la infància i adolescència amb alt risc social, de 18 de novembre).

L'equip que desenvolupa aquest article parteix d'una idea clara, de l'objectiu primordial, únic i indiscutible que ha de regir el sistema de protecció de menors, no solament de la ciutat de Barcelona, on es va desenvolupar la investigació, sinó de qualsevol part del món. Per això volem començar deixant clar en la nostra explicació que abans que res treballem constructivament per a l'interès superior del menor, i amb això pretenem col·laborar amb les persones que tenen la difícil tasca de salvaguardar la integritat de les nenes i els nens.

La nostra font inicial és la Convenció sobre els Drets del Nen, adoptada i oberta a la firma i ratificació per l'Assemblea General de les Nacions Unides, del 20 de novembre del 1989, i que va entrar en vigor el 2 de setembre del 1990. Va ser ratificada per l'Estat espanyol el 1990 amb la consegüent ampliació del marc jurídic amb la Llei orgànica del 1996, que representa un canvi de paradigma, en el qual es reconeix als menors de divuit anys l'ampliació a titularitat dels seus drets; drets de personalitat i maduresa suficient, definició de termes d'infància, i per primera vegada apareix el concepte de «situació de risc» recollit en un text jurídic.

Com a fita històrica, cal apuntar el moment actual en què es troba Catalunya, immersa en una nova proposta de llei d'infància d'àmbit autonòmic, de la qual ja podem consultar el document «Bases per a l'elaboració del Projecte de llei d'infància», publicat el 28 de març de 2006.

Basant-nos en la definició de la DGAIA, en el seu projecte educatiu marc, l'acolliment simple en institució és «aquella mesura de protecció consistent a ingressar el menor en una institució pública o col·laboradora adequada a les seves característiques, amb la finalitat de rebre l'atenció i educació necessàries» (GENCAT, 1992, p. 9).

Partint d'aquesta afirmació, decidim comptar amb les opinions dels i les professionals de l'educació en centres per a la investigació. Això és el que ens semblava més apropiat; així partíem de les necessitats i sensacions que tenien els principals implicats, i d'ells han de sortir les qüestions que realment han d'encaminar les reformes socials educatives per als menors en risc social.

També tenim en compte que l'estada d'un o una menor en un Recurs Residencial ha de venir determinada per un «caràcter integrador i no ha de crear elements que puguin significar l'emergència de processos d'estigmatització en els menors per la seva assignació a grups amb rols i tipus de relació configurats. Per tant, s'evitarà l'especialització negativa dels centres» (GENCAT, 1992).

Amb aquesta premissa, ens dirigim a professionals de centres de diferents tipologies, educadors i educadores que treballen amb infància, o amb adolescents (o amb els dos), o amb immigració, només amb noies, etc. Això afavoreix la visió de la mesura d'acolliment simple en centres, des de la diversitat que s'ofereix dels mateixos recursos.

En els últims mesos s'ha realitzat una reestructuració del sistema de protecció de menors, descentralitzant les funcions de la DGAIA, donant la major part de la responsabilitat a les delegacions territorials comarcals. Tanmateix, això no considerem que, de moment, afecti el desenvolupament quotidià dels centres residencials, que és el vertader objecte de la nostra investigació.

Cal temps per veure si aquesta reestructuració afectarà per bé en els centres i es dedicarà més temps als menors des de l'Administració o, al contrari, aquesta descentralització de les funcions el que farà serà distribuir les mateixes condicions per territoris, la qual cosa no assegurarà les millores en el dia a dia dels centres, dels professionals, i sens dubte dels nois i les noies.

La investigació

Justificació de l'estudi

Objectius

L'objectiu central de la recerca era recollir l'opinió dels educadors i les educadores sobre la situació dels recursos residencials per a la infància i l'adolescència. D'aquest se'n desprenien tres específics, encarregats d'especificar l'essència d'aquesta investigació.

El primer objectiu específic era conèixer l'opinió respecte de l'estat dels recursos residencials dins de les mesures de protecció a la infància i a l'adolescència. Dins d'aquest punt es plantejaven dos apartats: un que feia referència als propis recursos, i un altre sobre la mesura d'acolliment simple. Aquestes dues dimensions es basaven en les percepcions dels professionals sobre què era i com entenien tant els centres com alguns aspectes de la mesura d'acolliment, com ara la separació, l'internament o l'acollida.

El segon objectiu específic era conèixer l'opinió sobre la situació dels centres a la província de Barcelona i a Catalunya. Aquest apartat també se subdividia en dos: d'una banda, els centres i el model educatiu que s'hi aplicava i, d'una altra, els centres a Barcelona i a Catalunya, fent referència, entre d'altres, a la quantitat de centres, la centralització a la capital i l'optimització d'aquest sistema.

Finalment, el tercer objectiu específic era recollir l'opinió sobre l'estat i funcionament dels recursos. Les dimensions en què es dividia aquest apartat eren quatre. En la primera, els models educatius de centres, es preguntaven aspectes relacionats amb l'opinió de com hauria de ser un centre, què canviarien, per què no s'hi feien canvis, etc. En la segona dimensió es recollien opinions relacionades amb el funcionament i les principals manques dels centres. La tercera feia referència a la professió i professionalitat, a la finalitat de la feina com a educador, i a la relació amb les principals institucions amb què col·laboren els centres (DGAIA i Equip d'Atenció a la Infància i l'Adolescència, EAIA). Finalment, la quarta dimensió recollia informació sobre l'opinió dels professionals quant a la percepció dels menors sobre els centres, i sobre l'eficàcia d'aquests centres per als nois i les noies residents.

Mostra

Com hem explicat, per recollir la informació sobre les condicions i característiques dels centres, vam posar en marxa una captació de professionals voluntaris, que reunissin una sèrie de requisits, com l'experiència com a professionals de l'educació en centres, l'experiència en diferents models de centres, i amb diferents tipologies de menors i la formació acadèmica. Així, els entrevistats durant la investigació són tots professionals de l'àmbit de l'educació en centres de menors, amb experiència de diversos anys i en més d'un centre, i amb tipologies diferents de menors.

Entrevista: dimensions, ítems

Per dur a terme la investigació, s'utilitzà l'entrevista semiestructurada oberta, com a principal instrument de recollida d'informació. Basant-nos en la idea de recollir també la part més personal i íntima de l'educador o l'educadora, s'optà per un tipus d'entrevista dirigida. Aquest tipus d'entrevista facilitava i assegurava la recollida de la informació que preteníem, i alhora dei-

xava la suficient llibertat als entrevistats per expressar les seves opinions i els seus sentiments amb referència al tema.

Procés d'investigació. Aplicació de l'instrument

«Obtenir informació és reduir d'una manera sistemàtica i intencionada la realitat social que pretenem estudiar, a un sistema de representació que ens resulti fàcil de tractar i analitzar» (Del Rincón *et al.*, 1995).

Les entrevistes als professionals dels recursos residencials es van fer entre els mesos d'abril i maig del 2004³. La primera entrevista realitzada va ser la prova pilot a casa de l'entrevistat. Després d'aquesta primera entrevista, hi va haver un període de transcripció, revisió, anàlisi i conclusions pertinents per poder aplicar les entrevistes següents. A partir d'aquest moment es va passar a aplicar les entrevistes restants en un període de nou dies, arribant fins i tot a fer dues entrevistes en un mateix dia, ja que es tractava de dos professionals d'un mateix centre, immediatament després d'una jornada laboral.

Les entrevistes van ser en general totes molt satisfactòries, ja que sempre hi va haver molt bona interacció entre entrevistador i entrevistat, i van respondre a les expectatives que s'havien marcat prèviament. Es pot destacar com va ser d'important per a aquesta investigació el fet que els diferents entrevistats tinguessin en comú la predisposició i vocació per la feina a què es dediquen (cosa que afavoreix enormement la realització de les entrevistes), la gran experiència de la majoria amb infància i adolescència, i la diversitat de llocs en què es troben actualment, o en què han treballat (diversitat per quantitat i per diferència de tipologia). Així, es pot remarcar que alguns han treballat o treballen amb adolescents, d'altres amb infància (de zero a sis anys, o de quatre a catorze), en centres verticals, amb immigrants (adolescents), etc. Aquesta diversitat fa que es pugui veure l'estat dels recursos residencials a Barcelona, tant des d'una perspectiva general, com des de les diferents tipologies que es puguin donar, o es donen, en els centres dins d'infància i adolescència sota la mesura d'acolliment simple en centres.

Les entrevistes es van analitzar i estudiar a través del programa informàtic Atlas-Ti. Aquest programa permet ordenar les dades i consultar-les amb més facilitat, i igualment afavoreix el procés d'interpretació i elaboració de les conclusions.

Resultats per objectius

L'anàlisi dels resultats va ser en un primer moment per categories, ja que aquesta és la manera més fàcil, encara que sigui més laboriosa, d'organitzar

(3) Explicar com els i les professionals es van prendre la investigació i com es van prestar a col·laborar voluntàriament amb nosaltres és també fer-los un petit homenatge i agrair-los la seva participació, la qual cosa els dóna el protagonisme que es mereixen i que sovint no se'ls reconeix.

totes les dades, i així poder començar a treure conclusions generals, que es van analitzar a través dels objectius específics. Però s'ha de recordar que només es van realitzar entrevistes professionals, perquè no teníem els permisos pertinents per fer-les a menors.

Com hem vist al llarg de l'article, en la investigació s'analitzava l'opinió dels professionals a partir de tres objectius específics, i cada un es destinava a extreure informació d'una àrea determinada. A continuació exposarem un resum dels aspectes que ens van resultar més rellevants, seguint com a guia cada un dels objectius.

Objectiu 1. Conèixer l'opinió dels professionals sobre l'estat dels recursos residencials dins de les mesures de protecció a la infància

Tots els professionals entrevistats van demostrar tenir clara la definició de recurs residencial. Aquest aclariment és bàsic per poder contestar amb coherència cada una de les preguntes posteriors. Entre altres aspectes, es van fer afirmacions com ara: «Es tracta d'un lloc de convivència per a menors sense família, per al desenvolupament emocional del menor, on s'intenta assegurar els requisits bàsics, la normalització, suplir la família». Es feia referència a la mesura de substitució de la família i de protecció al menor. En general es feia referència al «control social i a la normalització», i bàsicament es consideren els centres com «un lloc per a menors en situació de desemparament».

Com a principals motius d'internament, els diferents entrevistats coincidien que responen a unes causes concretes, dins de la mesura de desemparament, com són, sobretot, «abandonament, maltractament, abús físic, sexual, manques de referents adults (presó, mort, etc.), manca de família extensa que pugui fer-se càrrec dels nois», entre altres.

Pel que fa a la separació, l'ingrés i l'acollida als centres, hi va haver coincidència en el fet que no es fa d'una manera educativa correcta. S'hauria de treballar més aquesta faceta, aquests tres moments puntuals que representen un canvi en la vida del petit/a, i que marcaran probablement el futur del menor, tant en el desenvolupament de la seva vida en el mateix centre, com quan no hi sigui.

Aquí es va fer referència a una possible negligència per part de l'Administració, de la DGAIA, comentant la sensació que tenien els professionals de «despreocupació», de la situació traumàtica que comporta una mala gestió i un mal procés (per exemple, la recollida i el lliurament per cossos de l'Estat com ara Mossos d'Esquadra o Policia, sense preparació ni avís previ): «Ells o elles no en sabien res i de sobte els mossos van anar a casa seva. I a partir d'allà, l'ingrés comporta unes conseqüències lamentables, de trauma, de no acceptació de la situació».

Consideren que hi hauria d'haver una feina prèvia que facilités tots els passos del procés; és a dir, que el nen i la família ja coneguessin el recurs abans de l'entrada, que es creés un vincle entre les dues parts. Per a això també s'entén com a necessari el treball amb la família des del mateix centre.

Dins de tot aquest procés és molt important la figura de l'educador com a principal mitjancer o dinamitzador del desenvolupament del menor al centre, des de la seva entrada (acollida) fins al desinternament. Tanmateix, és clau l'acollida, que el noi conegui qui és el seu tutor, o els seus referents, que els agafi confiança, i que d'aquesta manera se supleixi la falta de la família d'una manera al menys traumàtica possible.

Objectiu 2. Conèixer l'opinió dels professionals sobre la situació actual dels recursos residencials a la província de Barcelona i a Catalunya en general

Aquest objectiu s'analitzava des de dues dimensions: d'una banda, es diferencià entre el que és el model educatiu actual, i d'una altra, l'acolliment residencial a Barcelona i a Catalunya.

Quant a la primera conclusió, pel que fa al model educatiu, és que no és bo; fins i tot, es parla de «crisi total». Es comenten com a causes principals d'aquesta crisi, entre altres, la «manca de professionalització», la «manca de recursos econòmics», sobretot en centres col·laboradors, o «la manca de suport institucional des de la DGAI».

Malgrat que a partir dels anys setanta i vuitanta es fes una reformulació de la concepció de la mesura d'acolliment simple en recursos residencials, per exemple canviant els macrocentres per centres més petits, professionalitzant la funció d'educador, o creant la diplomatura d'Educació Social, la percepció actual passa per un cert estancament, o fins i tot per un retrocés. Així, es critica l'encara existència de «models excessivament assistencialistes», sobretot referent als centres gestionats per entitats religioses, la funció de «guarderia-presó», apareixen també crítiques relacionades amb el proteccionisme exagerat que hi ha, i la despreocupació una vegada han complert els divuit anys i han de *desinternar-se*. Es fa referència també a la violència física i verbal que hi ha (encara) en alguns recursos residencials, per part d'un model d'educadors i educadores als quals els falta professionalització i vocació.

Una altra conclusió va ser la diferència de funcionament entre els recursos residencials propis de l'Administració i els que estan gestionats per empreses col·laboradores. El tracte de recursos materials, econòmics, etc. és tan diferent, que en el cas de les primeres facilita el desenvolupament de la tasca, i en el cas de les segones el dificulta en excés. Aquest tema va anar sortint al llarg de les diferents parts de l'entrevista, per la qual cosa es considera com una de les conclusions simptomàtiques i rellevants.

També es va concloure que cal reformular el model de recursos residencials per la quantitat de centres existents. En general es pensa que no n'hi ha gaires, però que «el problema no és aquest. Els problemes estan determinats per l'organització dels recursos i de les polítiques sobre internament». Així, es considera que hi ha pocs centres, però moltes places en cada un, per aquest motiu fa l'efecte de «massificació», que «d'una banda resulta més rendible econòmicament per a l'Administració (ja que dedica menys recursos a professionals i a infraestructura), però d'una altra descuida i oblida la funció i els objectius educatius que han de complir aquests centres».

Igualment es parla d'una centralització dels recursos residencials a la província de Barcelona, on es troben la gran majoria de centres, davant l'escassetat a Lleida, Girona, Tarragona i les Terres de l'Ebre. Finalment, es fa referència a «la poca implicació per part de l'Administració quant als menors immigrants». Davant d'un tema tan polèmic i de creixent actualitat, la solució que es dona és la massificació en els centres destinats a aquesta població, i despreocupació de les condicions.

Objectiu 3. Conèixer l'opinió dels professionals sobre l'estat i funcionament dels recursos residencials

Les conclusions d'aquest apartat es diversifiquen en quatre dimensions: les reflexions sobre els models educatius, el funcionament i les manques, els professionals i finalment l'opinió dels menors.

La conclusió general dels entrevistats és que «els recursos residencials no funcionen bé», i el seu estat «no és el més convenient» amb vista als objectius que s'han de complir, sobretot a l'objectiu principal de la protecció de menors, a què hem fet referència al llarg de l'article, i que volem tornar a recordar, l'interès superior del menor.

Segons els professionals, els recursos haurien de ser «més petits, verticals, més educatius i menys assistencials, amb un finançament econòmic més gran, etc.». És a dir, l'opinió dels entrevistats aposta més per l'eficàcia dels microcentres i les llars, que per la tendència actual a crear més places en els mateixos centres. Sobre aquesta política de macrocentres, s'afirma que «no funcionen educativament, i s'hi perd el temps».

Una altra conclusió que va tornar a aparèixer en aquest apartat és la diferència entre els recursos propis i els col·laboradors. En aquest cas es tracta de la diferència entre els professionals d'una i altra tipologia. En els propis es tendeix al «funcionari, a la feina assistencial» (gairebé mecànica), mentre que en els col·laboradors es desenvolupen més tasques relacionades amb «la tenacitat, amb la paciència, amb la imaginació, etc.». És el que a les entrevistes s'ha anomenat com a «educadors tot terreny».

L'opinió és que el funcionament dels centres dependrà en gran manera dels recursos econòmics, ja que se'n desprenen aspectes bàsics com la

quantitat de professionals per nois (actualment es donen situacions desproporcionades en centres col·laboradors, de divuit menors per a dos educadors, o per a un només si es tracta de tornos de nit), l'alimentació, l'assistència sanitària, la psicologia o la higiene, entre d'altres.

Dins del funcionament, també es feia referència a les dificultats dels professionals. Per exemple, s'opina que «no es fa una formació contínua que permeti el reciclatge», que «no es donen unes condicions laborals que afavoreixin l'estabilitat» (sous i condicions contractuals precaris, o absència de conveni específic d'educadors socials). Totes aquestes causes són les que afavoreixen «el descontentament, el cansament i l'abandonament de la professió» per part d'un gran nombre d'educadors.

La majoria dels entrevistats parlen d'un «seguiment nul per part de DGAIA», i de «les dificultats que tenen els EAIA». S'afirma que a la DGAIA no li importa el perfil del centre o del menor a l'hora de dur a terme un ingrés, «plaça lliure, plaça ocupada». Quant als EAIA, tenen limitacions econòmiques que no permeten tenir més professionals, per aquest motiu hi ha una massificació de casos, impossibles d'atendre en condicions. Es proposen figures intermèdies, que facilitin la tasca dels EAIA i que actuïn directament amb les famílies i els menors des del mateix àmbit familiar (escola, barri, etc.).

De la tasca educativa dels professionals de l'educació en centres, se'n va fer una llista, en la qual es destaquen aspectes com «acompanyar, fer el seguiment, orientar, informar i guiar la seva evolució, donar el suport, la comprensió i l'afecte que no els dona la seva família, ser referent adult d'acompanyament per a la integració en una altra cultura, ser accessible, dialogar, no amenaçar ni castigar, instruir en hàbits, alimentació, activitats, sanitat, higiene, o desenvolupament social».

Les dificultats passen sobretot per les «carències econòmiques, pel treball en equip, per les diferències de criteri, per la precarietat laboral, per la poca estabilitat dels equips, i sobretot es fa referència a les dificultats entre centre i Administració, entre educadors i menors, i entre educadors».

Els professionals entrevistats consideraven, sobre l'opinió dels menors amb referència a la seva estada als centres, que «la percepció és dolenta». No entenen per què han de ser allà, o els agradaria tenir més recursos (lúdics, les mateixes oportunitats, etc.), però una vegada que han sortit, en general «tornen i el valoren com una cosa positiva».

Una de les raons que es donen per justificar aquesta opinió és que «les condicions dels centres col·laboradors no afavoreixen que tinguin una bona percepció». Per exemple, abans comentàvem les proporcions, i dèiem que sovint es veuen tres educadors per a divuit o vint menors, amb la qual cosa la possibilitat de treballar qüestions educatives es fa molt complexa.

Finalment, les conclusions en general que es van extreure quant a l'eficàcia dels centres, era que no compleixen la seva funció, «però és el que hi ha». Pensen que per a la DGAIA sí que les compleixen, ja que l'objectiu ha passat a ser «tenir els menors aparcats, es pretén assegurar-ne la supervivència, no el factor humà».

Conclusions

Aportacions prèvies al circuit de protecció de menors

El sistema de protecció de menors i de la feina de prevenció

Segons les dades publicades per la Secretària de Benestar i Família corresponents al total d'infància i adolescència que es trobaven sota alguna mesura de protecció per part de la DGAIA, el 2005, 6.498 menors, el 23,5%, és a dir 1.530 menors, eren acollits en centres residencials. D'aquesta dada en podem inferir que el recurs que es planteja com a última opció dins del circuit de protecció asisteix gairebé una tercera part de tota la població infantil i adolescent sota mesura de protecció. De la mateixa manera i tenint en compte les dades, interpretem que les mesures d'atenció en el propi nucli familiar responen al 50,1% (3.254 menors), distribuïts de manera polaritzada: un 14,6% (947 menors) atesos en la seva pròpia família davant el 35,5% (2.307 menors) atesos a través de família extensa. Com que aquestes són les de menys impacte en els menors quant a separació del propi nucli familiar, entenem que és aquí on s'haurien de reflectir els tants per cents més amplis dins d'un model de protecció educatiu i menys assistencialista.

Si parlem de les mesures de protecció separades del nucli familiar i acollides en centres, veiem com el nombre més gran de menors acollits es reflecteix en el 23,5% dels centres residencials, per aquest motiu tenen rellevància social i pràctica en la nostra investigació. Aquesta dada confronta amb el 5% (326 menors) registrats en centres d'acolliment i 3,85% (245 menors) atesos en centres de primera acollida i d'inserció sociolaboral, parlem d'una diferència superior al 20%, molt significativa, per tant.

Com a conclusió del circuit de protecció de menors i els CRAE, podríem dir que els recursos residencials com a última mesura de protecció es presenten com els protagonistes amb un 23,5%, gairebé una quarta part, del total de menors en situació de risc social acollits al circuit de protecció. Per aquest motiu i per les aportacions dels professionals cooperants en la investigació, podem deduir algunes virtuts i alertes o dificultats. Les virtuts farien referència a la possibilitat d'incidir en l'atenció global de l'infant o adolescent, i oferir-li alternatives relacionals, i també la possibilitat de treball individualitzat. D'altra banda, les alertes que apuntaríem són les següents: la manca de recursos preventius al propi territori pot convertir els recursos residencials en l'únic, i no en l'últim recurs de protecció, la

sobreocupació basada en la resposta a altres demandes, les llars d'inter-nament per manca de recursos de reinserció familiar, el desequilibri terri-torial actual dels recursos i les noves problemàtiques conductuals i psi-quiàtriques exigeixen una xarxa més diversificada i especialitzada de centres.

Total d'infància i adolescència que estan sota mesura de protecció de la DGAIA:		6.498
Atenció en família:		4.397 (67,7%)
Atenció en el nucli: família natural		3.254 (50,1%)
Atenció en la pròpia família	947 (14,6%)	
Atenció en família extensa	2.307 (35,5%)	
Separació del nucli: família aliena		1.143 (17,6%)
Acolliment en família aliena	589 (9,1%)	
Acolliment en família preadoptiva	554 (8,5%)	
Atenció en un centre:		2.101 (32,3%)
Atenció en un centre d'acollida		326 (5%)
Atenció en un centre residencial		1.530 (23,5%)
Atenció en un centre de primera acollida i d'inserció sociolaboral		245 (3,8%)

Font: GENCAT, 2005a

El perfil de l'educador i l'educadora social

El perfil de l'educador i l'educadora social se sosté des de dos punts bàsics i necessaris: l'experiència i la formació.

Quant a la formació, s'ha de destacar que el títol universitari de diplomad en Educació Social va ser establert pel Reial decret 1420/1991 de 30 d'agost

(BOE, de 10 d'octubre de 1991). Així, des de la primeria dels anys noranta, hi ha la diplomatura d'Educació Social, la qual cosa professionalitza categòricament el desenvolupament funcional de l'educació en l'àmbit de la marginalitat, el desemparament, la violència de gènere, etc.

Fins aquell moment, la tasca d'educador social era una funció, entre altres, de professionals formats en altres especialitats. Dins d'aquest ventall, hi trobem llicenciats en pedagogia, psicologia, o diplomats en diferents magisteris. Diem entre d'altres perquè també és fàcil trobar personal que, o bé tenien formació no relacionada amb l'àmbit de l'educació (història o biologia, per exemple), o bé no tenien cap tipus de formació universitària. Tot això sense remuntar-nos a la història menys recent, a l'època en la qual l'educació social era part exclusiva de la caritat, i era exercida sobretot per ordes religiosos.

Amb la creació dels col·legis d'educadors (CEESC a Catalunya en 1996, Múrcia, Galícia, el País Basc, les Balears i recentment a Aragó) es porta a terme el procés d'habilitació de títols. Aquest procés consisteix a permetre legalment que persones que no tenien formació específica en educació social hi puguin treballar. Per a això es necessita acreditar un mínim de tres anys d'experiència en aquest àmbit, i una carrera universitària, o bé un mínim de deu anys d'experiència acreditada sense cap formació.

Finalment, quant a formació, apareixen en els últims anys els mòduls formatius d'Integració Social. Aquesta mesura facilita l'accés a la professionalització de persones no especialitzades, però formades, fet que permetrà que se'ls contracti amb el grau d'auxiliar.

L'educació social reparteix els seus àmbits en moltes diversitats, i arran de les noves tendències socials (com per exemple, la immigració), l'oferta laboral s'expandeix fins i tot més. Així, enumerant les possibilitats professionals, trobem la feina amb infància en risc, «dones», el camp de la salut, drogodependències, gent gran, immigració o indigents entre d'altres.

Aportacions al procés del circuit de protecció de menors

La coordinació entre els serveis o diferents serveis assistencials

Un dels aspectes crucials i alhora un element que pot aportar garantia quant a la intervenció educativa dels CRAE, és la col·laboració amb altres institucions. És, sens dubte, molt necessari articular i coordinar els diferents serveis assistencials. Aquests centres procuren que la coordinació sigui permanent. Dins d'aquest bloc trobem coordinacions i col·laboracions efectuades amb:

- *Direcció General d'Atenció a la Infància i Adolescència*. DGAIA és qui té la responsabilitat de fer el seguiment i el control del recurs dels centres. Cada centre té un referent tècnic que s'encarrega de fer el seguiment del

- centre mitjançant diverses visites. Segons aquesta Direcció General, les quatre funcions que ha de realitzar el referent tècnic són les següents:
- Visites d'avaluació de l'atenció educativa dels menors en el recurs de centre: es fan cada tres o quatre mesos i es concerten abans amb la direcció del centre. En aquestes visites s'avalua la qualitat del recurs: infraestructura, organització, recursos humans, metodologia utilitzada.
 - Avaluació dels documents ITSE (Informe Tutorial de Seguiment Educatiu) i PEI (Projecte Educatiu Individual).
 - Avaluació de la memòria anual de centre i la programació anual de centre.
 - Avaluació dels documents PEC (Projecte Educatiu de Centre) i reglament de règim intern (RRI).
- *Serveis socials especialitzats.* Els Equips d'Atenció a la Infància i Adolescència (EAIA) són els equips tècnics que recullen i globalitzen la informació, la valoren i en fan el seguiment, i emeten les propostes tècniques que beneficien més els menors. Són els equips de referència de la família natural i del nen o nena en alt risc social. Després de fer l'estudi-avaluació de la situació familiar i del menor, EAIA pot concloure que el recurs més idoni és separar el menor del seu nucli familiar i acollir-lo en un centre residencial d'acció educativa. Des del moment que el menor ingressa en un CRAE, EAIA i el centre establiran una coordinació permanent per conèixer l'evolució del menor i de la família. EAIA especificarà a l'equip educatiu les característiques relacionals i comportamentals; les necessitats educatives detectades; i proporcionarà alhora orientacions i pautes de tractament, i també establirà el règim de visites i sortides del menor amb la seva família. A partir d'aquest moment, EAIA té un paper molt important quant a la proposta de futur, ja que haurà de constatar l'evolució de la família i del menor partint d'aquesta informació, proposar la continuació del recurs o bé un altre d'alternatiu. Aquesta proposta es farà en coordinació amb el centre.
 - *Jurisprudència.* Els CRAE mantenen una relació amb els diferents serveis de Justícia, habitualment per a casos concrets. Aquests serveis són els següents:
 - Jutjats i Fiscalia de Menors
 - Servei d'Assessorament Tècnic i Atenció a la Víctima
 - DAM (delegats d'atenció al menor)
 - *Cossos de seguretat.* Pel que fa als Mossos d'Esquadra, de vegades se sol·licita la seva intervenció/col·laboració per localitzar els menors que s'han escapat del centre; incidències diverses que es poden donar en el centre per part d'alguns dels menors o bé quan algun menor comet alguna incidència greu que posi en perill la integritat de la resta dels menors i de l'equip educatiu mateix.
 - *Educació.* Els CRAE i el seu equip d'educadors mantenen una estreta col·laboració amb els professors, mestres, directors, caps d'estudi i tèc-

tics dels EAP, dels CEIP, IES, UEC, llars d'infants... per fer un seguiment en l'àmbit educatiu del menor. Es coordinen tant en reunions com mitjançant el telèfon a fi d'establir línies de treball comunes i coordinades. L'objectiu d'aquestes coordinacions és poder establir una línia educativa comuna, però alhora individualitzada, en funció de les característiques personals de cada nen o nena. El fet de treballar coordinadament facilita la feina en xarxa i millora la qualitat en l'abordatge dels casos comuns.

- *Sanitat.* Els CRAE fan visites constants als CAP de la seva zona per fer un seguiment en l'àmbit de la salut del menor. Un altre servei amb què mantenen coordinacions és el Centre d'atenció de Salut Mental Infantil i Juvenil (CSMIJ) de la zona. El CSMIJ és l'encarregat de donar suport tècnic i assessorament als equips educatius dels centres de menors de DGAIA quant a l'abordatge dels casos i d'assistència a menors tutelats. Aquest programa sorgeix d'un acord entre DGAIA i el Departament de Sanitat i Seguretat Social. El seu objectiu principal és millorar la prevenció i assistència dels menors tutelats que pateixen trastorns mentals o corren el risc de patir-los.

La tipologia de centre

Els centres d'atenció a la infància i a l'adolescència presenten una especificitat. D'acord amb el que es defineix en la legislació vigent i atenent a la seva finalitat, es classifiquen en:

- *Centres d'urgències.* Són establiments destinats a oferir una atenció immediata i transitòria de caràcter urgent a aquells menors que la necessitin fora de l'horari habitual de la DGAIA. Les funcions d'aquests centres són:
 - Oferir allotjament als menors.
 - Informar la DGAIA sobre la seva estada al centre.
 - Traslladar els menors a les dependències de la DGAIA quan es trobi en horari d'oficina.
- *Centres d'acolliment.* Són serveis residencials d'estada limitada, que tenen per objecte observar i diagnosticar la situació dels menors atesos i les seves famílies, per elaborar la proposta de mesura corresponent, quan és necessària l'atenció immediata i transitòria del menor que ha de ser separat del seu nucli familiar i per tant impossible de fer des d'EAlA. L'objectiu és: observar, diagnosticar, guardar i educar en l'atenció immediata i transitòria en les situacions d'urgència dels menors en alt risc social. Les funcions d'aquests centres són:
 - Donar una resposta immediata i transitòria d'acollida i protecció a qualsevol menor que es trobi en situació de risc.
 - Exercir una funció substitutòria temporal de la família que comporta:
 - a) donar l'activitat educativa integral que el menor necessiti;
 - b) satisfer les necessitats del nen: alimentació, roba, allotjament, higiene, descans i temps lliure;
 - c) tenir cura de la salut física i psíquica del menor;

d) realitzar un estudi diagnòstic interdisciplinari de la situació de les necessitats del menor acollit; e) formular les propostes de mesura de protecció adequades: retorn a la família biològica, acolliment familiar simple o preadoptiu, acolliment en un centre residencial.

- *Centres residencials d'acció educativa.* Els CRAE són establiments propis de la DGAIA o pertanyents a entitats d'iniciativa social col·laboradores que tenen per funció oferir al menor un recurs alternatiu al medi familiar inexistent, deteriorat o amb greus dificultats per cobrir les seves necessitats. Segons l'edat de la població atesa els centres, es poden classificar en:
 - Bebès i primera infància (de 0 a 3 anys)
 - Nens i preadolescents (de 4 a 12 anys)
 - Adolescents (de 13 a 16 anys)
 - Joves (de 16 a 18 anys)
 - Verticals (edats diverses, grups de germans)

Els aspectes professionals

Els recursos residencials estan diferenciats categòricament en centres propis de la DGAIA, centres de gestió delegada i centres col·laboradors.

Els *centres propis* són els que estan regulats (gestió econòmica, infraestructura, logística, etc.) totalment per la DGAIA. Els *centres de gestió delegada* són els que gestiona una entitat privada, ja sigui fundació, associació o cooperativa, però depenen en la majoria dels aspectes institucionals de la DGAIA (econòmicament, de local, etc.). Finalment, els *centres col·laboradors* són els que la DGAIA únicament s'encarrega de subvencionar econòmicament. La gestió del centre, ja sigui de personal, de local, o d'altres aspectes, depèn per complet d'una entitat privada (associació, fundació, cooperativa).

Del que s'ha extret en la investigació, entenem que entre uns i altres hi ha diferències substancials que fan que la pràctica educativa tingui més o menys limitacions. Una d'aquestes diferències, i potser la més bàsica, és la del conveni que regula la professió d'educador o educadora social. Mentre que en els propis es treballa sota el conveni vigent de professionals de la Generalitat, en els col·laboradors i de gestió delegada, s'aplica el «conveni col·lectiu autonòmic de l'ensenyament privat de Catalunya» (creat per tenir vigència en el bienni 2002–2004, però que es va actualitzant i continua en vigor). Dins d'aquest conveni apareix l'apartat de centres socials, en el qual es disposa la normativa legal d'aplicació per als professionals dels recursos residencials, i que únicament s'aplica en centres col·laboradors i de gestió delegada.

Un altre apartat important és el de la formació continuada necessària en el desenvolupament de l'aplicació de la tasca educativa. Dins dels centres propis, es faciliten cursos i formació subvencionada per la mateixa DGAIA, mentre que en els col·laboradors s'han de buscar alternatives (cursos que organitza el CEESC, per exemple).

Finalment, i sense voler allargar-nos més en aquest apartat, ja que no és l'objecte d'aquest article, des de la tasca mateixa com a professional, parlant de la proporció, també hi trobem diferències. Mentre que en els centres propis la proporció ronda els tres o quatre menors per educador, en els centres col·laboradors aquesta proporció sol ser més gran. Es tracta d'una diferència important, que dificulta el desenvolupament de l'objectiu dels recursos residencials.

Aportacions posteriors al circuit de protecció de menors

La sortida del sistema protecció del menor i del seguiment del menor

Una de les possibilitats quan el jove acollit en el circuit de protecció compleix divuit anys és el Pla interdepartamental o Pla de coordinació de mesures interdepartamentals dirigides als joves tutelats per l'Administració quan han arribat a la majoria d'edat. Aquest pla va dirigit a joves majors d'edat anteriorment tutelats per l'Administració de la Generalitat i també menors d'edat de la franja de setze a divuit anys, tutelats o en mesura protectora, que es troben en procés d'autonomia i d'integració sociolaboral.

El seu objectiu principal és oferir recursos per a la integració social mitjançant el foment de l'autonomia personal i la inserció sociolaboral dels joves tutelats i extutelats de l'Administració. Les seves actuacions principals són: oferir suport als joves vinculats al Pla en el seu vessant personal i emocional, aconseguir que adoptin una actitud positiva i activa en el procés de recerca d'ofertes laborals i d'incorporació a les empreses, contribuir a la inserció laboral dels menors mitjançant la capacitació en habilitats socials per a la recerca d'ocupació i preparar-los perquè puguin incorporar-se en una empresa o una feina concreta, donar-los la informació i els elements necessaris que els permetin afrontar el seu futur laboral i social amb garanties, proporcionar-los les eines i els coneixements necessaris perquè afrontin l'atur com una situació que exigeix una actitud i activitat positiva, entre d'altres.

Propostes de millora

Propostes concretes per a la millora de la infància en situació de risc

En aquest apartat introduïm propostes de millora que parteixen de l'opinió expressada en la investigació pels professionals i les professionals que exerceixen la seva tasca en recursos residencials.

Hem comentat al llarg de l'article la necessitat que qualsevol model educatiu tingui dos components clars: la pràctica professional i la formació en l'àmbit. Per tant, si la pretensió d'aquest apartat és realitzar propostes que permetin millorar la pràctica educativa en els recursos residencials, és impor-

tant comptar amb l'opinió tant dels experts teòrics de l'educació a través de les seves publicacions, articles, etc., com dels professionals.

En aquest apartat, seguint la pauta dels objectius específics, partim de l'opinió de les i els professionals que exerceixen l'atenció directa per plantejar dubtes en forma de pregunta que ens van apareixent en comparar la part pràctica de l'educació en recursos residencials amb la teòrica.

Amb referència a l'estat dels recursos residencials dins de les mesures de protecció a la infància i adolescència:

- Si els educadors de recursos residencials entenen per centre que és una mesura de substitució familiar i/o un espai de normalització, ens qüestionem com a recurs que un centre de divuit, dinou o vint nens i nenes adolescents i/o joves amb una proporció de sis o set educadors pugui suplir un model familiar i, per tant, es pugui considerar que un recurs residencial compleix els objectius per als quals s'ha creat.
- Si els professionals dels recursos residencials apunten que l'internament es deu al maltractament, l'abandonament, els abusos, la manca d'atenció, etc., i que els ingressos es fan sense previ avís i amb la intervenció de les forces i cossos de seguretat, quines repercussions pot provocar en els menors pel que fa a desenvolupament emocional, personal, l'adaptació a la nova situació?
- Si els entrevistats consideren important que en l'acollida el menor tingui un tracte preferent per al seu tutor, com s'estableix la relació de referent-menor si, per exemple, en un centre de vint places hi ha dos o tres educadors per tanda?

Amb referència a la situació actual dels recursos residencials a la província de Barcelona i el model educatiu:

- Si els educadors dels recursos residencials descriuen que la situació del circuit de protecció i en concret dels centres en què desenvolupen la seva tasca educativa és de «crisi total», a què pot ser deguda aquesta situació? Hi ha alguna manera de treballar la prevenció? Com podem intervenir en aquest moment?
- Si els professionals consideren que treballen sota «un model excessivament assistencialista» i d'altra banda el corrent teòric apunta cap a l'atenció a la diversitat, professionalització, a l'atenció individualitzada, etc., a què es pot deure aquesta dicotomia?
- Si l'opinió dels educadors des de la pràctica professional és que als divuit anys un jove no està preparat per inserir-se en la societat, com es concilia aquesta situació amb el Pla interdepartamental?
- Si els educadors apunten un greuge comparatiu entre els recursos dels centres de gestió pròpia amb els centres de gestió delegada–col·laboradors, la diferència de recursos pot afectar la qualitat d'intervenció educativa?

- Si la distribució dels recursos, segons els educadors, tendeix a una centralització a la província de Barcelona, com és possible fer una feina amb la família al territori i el menor fora del seu context?

Amb referència a l'estat i el funcionament dels recursos residencials:

- Si els educadors consideren que els centres haurien de ser més reduïts, verticals, menys assistencials, més educatius, i amb més dotació econòmica, etc., com es relaciona aquesta gestió amb la política administrativa de centres amb divuit places o més?
- Si les dificultats dels professionals se centren en la formació, les condicions laborals, el reconeixement professional, segons els educadors, com podem potenciar millores de qualitat davant d'aquestes dificultats i com podem millorar la intervenció educativa?
- Si els professionals acusen una àmplia diversitat de perfils de la població acollida en els centres, com pot afectar aquesta situació a la intervenció educativa i a l'atenció de les individualitats?

Les nostres propostes educatives pel que fa a l'estat dels recursos residencials dins de les mesures de protecció a la infància i adolescència parteixen de la reestructuració dels recursos residencials de macrocentres a microcentres o llars/llars funcionals, passant per les solucions alternatives al desenvolupament del treball previ en la potenciació de les mesures d'acolliment en família (ja sigui en família extensa o aliena, o treball al propi territori).

Amb referència a la situació actual dels recursos residencials a la província de Barcelona i el model educatiu, i també a l'estat i funcionament dels recursos residencials, les nostres propostes seguirien la línia d'intervenció educativa de qualitat des de diferents àrees: consolidar el perfil de l'educador (formació-professionalització davant de les noves necessitats emergents), adequar els recursos amb les necessitats dels recursos residencials, procurar una intervenció directa des de l'atenció al territori, potenciar el desenvolupament socioeducatiu del menor des de microcentres o llars funcionals apuntant cap a la inserció social, contemplar l'ampliació d'edat en el seguiment al menor, millorar les condicions laborals dels professionals de l'àmbit, atendre a la diversitat des de serveis especialitzats (immigració, salut mental, drogodependències, necessitats educatives especials, maternoinfantils, entre d'altres).

Enfocament educatiu en els recursos residencials

En aquest últim apartat, després de l'anàlisi realitzada a les aportacions de les i els professionals de l'educació en recursos residencials, comptar amb la part teòrica de l'àmbit, i ser part professional activa del procés educatiu en centres, volem aportar una petita síntesi del que considerem que seria una base amb vista a un model o enfocament educatiu recurrent, menys assistencial, i en el qual l'objectiu continuaria sent, sobretot, el nen o la nena.

Es tracta d'un enfocament concebut des dels dos aspectes bàsics: d'una banda, la teoria, els models existents, basats en paradigmes educatius i, d'una altra, la pràctica, l'experiència. D'aquesta manera es pot parlar d'un model íntegre, realista i susceptible de ser aplicat amb garanties.

L'enfocament parteix de tres idees bàsiques per al desenvolupament social: el *diàleg*, la *democratització educativa* i finalment la *normalitat* com a base per crear un desenvolupament socialment normalitzat. En aquest apartat només fem una breu referència a aquestes idees, a partir de les quals es desenvolupa tot l'enfocament en què basem la proposta educativa.

Una de les principals qualitats del desenvolupament social es basa en la capacitat de mantenir *diàleg*, d'aquesta manera poden ser capaços d'entendre's les diferents parts, amb diferents perspectives. Davant d'aquesta idea, traspasar aquesta concepció a l'educació facilita, sobretot, l'acció professional dels educadors davant els menors, però també entre els protagonistes de l'educació davant les diferents institucions que col·laboren activament amb els recursos residencials.

Hem de comunicar-nos amb les persones que pretenem educar, però dialogar significarà explicar i que t'expliquin, escoltar i que t'escoltin, encara que el que ens contin sigui en l'àmbit de la persona de set anys amb qui ens relacionem. Igualment, hem d'evitar mantenir de manera contínua diàlegs amb missatge que acompanyen l'educació. Hem de dialogar sense més ni més, sense intentar que els educands n'extreguin aprenentatges o en treguin morals, dialogar per riure, per plorar, per abraçar-se. A través del diàleg amb els menors podem aprendre a entendre'ls i a acompanyar-los en el seu procés evolutiu.

Entenem com a base de la democràcia, la capacitat d'elecció lliure. Es tracta, per tant, d'enfocar la professió des d'una perspectiva de *democratització educativa*. Per això, l'acció educativa ha de donar opcions, explicar-les, i fer entendre que l'elecció d'una o diverses opcions comporta unes o altres conseqüències.

Per tant, ens remetem a la idea anterior, el diàleg com a principal arma d'educació. El diàleg permet la transmissió d'idees, de les seves opcions i de les seves conseqüències, i és, per tant, necessari l'acompanyament de l'adult a la presa de decisions. Així, la democratització educativa comporta la lliure elecció d'aquestes opcions, i l'acceptació d'aquesta elecció representa igualment l'acceptació de les seves conseqüències.

L'educació és *acompanyament*, ser al costat del menor i ensenyar-lo perquè aprengui per si mateix com ho ha de fer. Aquesta manera d'actuar educativament és la que fa que el menor mateix sigui qui s'educa, i així aprèn per si mateix. Si ens dediquem a ensenyar-lo des de la posició d'adult experimentat, supeditem el seu aprenentatge a la nostra intenció, i d'aquesta manera limitem el seu desenvolupament, basant-lo en l'assistencialisme.

«*Hacerlo todo sin hacer nada* no significa, pues, en ningún caso, renunciar a fijar objetivos de aprendizaje ni a intervenir en la educación de los niños. Significa, por el contrario, ejercer plenamente la autoridad de educador sin actuar directamente sobre la voluntad del niño (hacerlo sería entrar con él en una prueba de fuerzas de la que no hay garantía de salir ileso), sino utilizando mediaciones: situaciones en que la persona a quién educamos le permiten convertirse progresivamente en alguien que se educa» (Meirieu, 1998, p. 98).

Finalment, fer la vida del menor en els recursos residencials des d'una perspectiva social absolutament normalitzada, sense exigir més del que es demanaria a un nen en una «família socialment correcta», sense risc social, és la base del model que proposem. Per això hem de creure fermament en la idea que «la normalitat fa la normalitat».

Moltes vegades es tendeix a professionalitzar en excés l'acció educativa, prenent que els nens mantinguin conductes impròpies de la seva edat. Així, que un nen de cinc anys no es faci el llit sense deixar arrugues, o es taqui mentre esmorza, o no estigui en silenci i tranquil a la sala d'espera del metge, són conductes que hem d'entendre com a normals, correctes. Aquest comportament és el que fa que el nen sigui nen, i fins i tot podria considerar-se aquesta conducta com a idea principal a l'hora que fes una definició del terme nen o nena.

En definitiva, entenem que la funció de l'educador o educadora ha de ser acompanyar aquest procés, a través del diàleg, entenent com a una cosa normal l'actitud de la nena o del nen. Per a això, és clau l'actitud que adopti l'adult davant aquestes conductes. S'han de normalitzar les nostres respostes, desdramatitzar-les, per facilitar l'adaptació i el desenvolupament social del menor.

Referències

- Amorós, P; Ayerbe, P. (2000) *Intervención educativa en inadaptación social*. Madrid, Síntesis Educación.
- Asamblea General de las Naciones Unidas (1959) *Declaración Universal de los Derechos del Niño*. Nueva York, Naciones Unidas.
- (1993) *Convenio relativo a la protección del niño y a la cooperación en materia de la opción internacional*. La Haya, Naciones Unidas.
- Bartolomé, M. (1993) *Metodología Cualitativa en Educación*. Barcelona, PPU.
- Col·legi d'Educadors i Educadores Socials de Catalunya (2002) *Quaderns d'Educació Social. L'educació social i la infància acompanyant cap al futur*. Barcelona, CEESC.
- Defensor del Pueblo (1991) *Estudio sobre la situación del menor en centros asistenciales y de internamiento y recomendaciones sobre el ejercicio de la funciones protectora y reformadora*. Madrid, Publicaciones del Defensor del Pueblo.

- Del Rincón, D.; Arnal, J.; Latorre, A.; Sants, A. (1995) *Técnicas de investigación en ciencias sociales*. Madrid, Dykinson.
- Generalitat de Catalunya [GENCAT] (1979) Estatut d'Autonomia de Catalunya. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 38 (31 de desembre de 1979).
- (1981) Real Decreto 1292/1981, de 5 de junio sobre traspaso de servicios del Estado a la Generalitat de Catalunya en materia de protección de menores. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 141-146 (10 de juliol de 1981).
- (1986) Decret 338/1986 de regulació de l'atenció a la infància i adolescència amb alt risc social, de 18 de novembre 1986. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 780 (19 de desembre de 1986).
- (1992) *Projecte Educatiu marc del Servei de Centres*. Barcelona, CEJFE (Departament de Justícia; GGAI).
- (2003) Decret 27/2003, de 21 de gener, de l'atenció social primària. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 3815 (5 de febrer de 2003).
- (2003) Decret 185/2003, d'1 d'agost, de creació de la Comissió del segon Pla de coordinació de mesures interdepartamentals adreçades a les persones joves tutelades per l'Administració de la Generalitat en arribar a la majoria d'edat. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 3942 (7 d'agost de 2003).
- (2004) Decret 448/2004, de 30 de novembre, pel qual es canvia la denominació i es reestructura parcialment la Secretaria de la Família. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 4273 (2 de desembre de 2004).
- (2005a) *Dades estadístiques de l'atenció a la infància i l'adolescència*. Departament d'Acció Social i Ciutadania. Disponible a: <http://www.gencat.net/benestar/dgaia/estai.htm> (accés: 22.12.2006).
- (2005b) Decret 243/2005, de 8 de novembre, de modificació parcial de l'estructura del Departament de Benestar i Família. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 4507 (10 de novembre de 2005).
- Guasch, M.; Ponce, C. (2002) *Qué significa intervenir educativamente en desadaptación social*. Barcelona, ICE-Horsori.
- Fernández del Valle, J. (1991) *Educación de los contextos en centros de protección de menores*. Madrid, Universitat Autònoma de Madrid (Facultat de Psicologia).
- Fernández del Valle, J.; Fuertes Zurita, J. (2000) *El acogimiento residencial en la protección a la infancia*. Madrid, Pirámide.
- Martín López, M.T. (2000) «Consideraciones sobre delincuencia de menores», a AA.DD. *Justicia con menores. Menores infractores y menores víctimas*. Conca, Universidad de Castilla La Mancha.
- Mateo, J. (2001) *La investigación educativa*. Barcelona, ICE-Horsori.
- Meirieu, P. (1998) *Frankenstein educador*. Barcelona, Laertes.
- Miles, M.B.; Huberman, A.M. (1984) *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Londres, SAGE.
- Panchón, C. (1990) «Estudio de centros residenciales para infancia con problemas psicosociales». *Revista de Investigación Educativa* (Barcelona, Universitat de Barcelona), 8 (16).
- (1991) «Residencias para niños y jóvenes inadaptados sociales: pautas de funcionamiento y evaluación», a Ortiz, C. [coord]. *Temas actuales de educación especial*. Salamanca, Universidad de Salamanca.

- (1993) *Les llars d'infants: una alternativa als nens en risc social*. Barcelona, Universitat de Barcelona (tesi doctoral).
 - (1998) *Manual de pedagogía de la inadaptación social*. Barcelona, Dulac.
 - (2001) *Situación de menores de 16 a 18 años en centros de protección*. Barcelona, Dulac.
- Paul Ochotorena, J.; Arruabarrena, M.I. (2000) *Manual de protección infantil*. Barcelona, Masson.

Paraules clau

recursos residencials, Centres Residencials d'Acció Educativa (CRAE), Direcció General d'Atenció a la Infància i a l'Adolescència (DGAIA), Equips d'Atenció a la Infància i Adolescència (EAIA), educador social, risc social, acompanyament

Abstracts

Analizar y extraer conclusiones sobre cualquier campo requiere de las opiniones de los protagonistas que participan directamente. Por esa razón, la investigación que presentamos parte de la voz de los profesionales de la educación en centros residenciales de menores. La visión que ofrecen, nos parece la más real, y óptima para conocer las características del día a día, y las principales dificultades que se encuentran en su labor cotidiana. Los contenidos analizados en la investigación, si desde una posición propia como profesionales del ámbito, nos permiten hacer apreciaciones, de cara a un posible replanteamiento de estas necesidades reales de los centros, y por tanto del enfoque educativo aplicado en este campo.

Analyser et tirer des conclusions dans n'importe quel domaine exige de tenir compte des opinions des acteurs directs. C'est la raison pour laquelle la recherche que nous présentons part de la parole des professionnels de l'éducation travaillant dans des centres de résidence de mineurs. La vision qu'ils offrent nous paraît être la plus réelle et la plus complète pour nous permettre de discerner les caractéristiques de leur travail, ainsi que les principales difficultés qu'ils rencontrent dans leur labeur quotidien. Les contenus analysés dans cette recherche, dans la perspective des professionnels du secteur que nous sommes, nous permettent de faire des évaluations pour une possible reconsidération des besoins réels des centres, et par conséquent de la démarche éducative appliquée dans ce domaine.

Analysing and drawing conclusions about any field requires the opinions of the key players who are directly involved. Therefore, the present research is based on the views of educational professionals who work in residential centres for children and young people. We believe these views offer the most authentic and optimal way of understanding the day-to-day aspects and main difficulties associated with this work. The findings of the research, based as they are on the experiences of professionals in the sector, enable suggestions to be made regarding the real needs of these centres and, therefore, the nature of the applied educational approach in this field.